Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

2 aprilie 2020*

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Articolul 1 alineatul (1) – Articolul 2 litera (b) – Noțiunea de «consumator» – Coproprietatea unui imobil”

În cauza C-329/19,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunale di Milano (Tribunalul din Milano, Italia), prin decizia din 1 aprilie 2019, primită de Curte la 23 aprilie 2019, în procedura

Condominio di Milano, via Meda

împotriva

Eurothermo SpA,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președinte de cameră, domnii M. Safjan și L. Bay Larsen, doamna C. Toader (raportoare) și domnul N. Jääskinen, judecători,

avocat general: domnul H. Saugmandsgaard Øe,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Eurothermo SpA, de A. Fracchia, avvocato;

– pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de E. Manzo, avvocato dello Stato;

– pentru Comisia Europeană, de G. Gattinara și de N. Ruiz García, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: italiana.

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 1 alineatul (1) și a articolului 2 litera (b) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între o coproprietate imobiliară, condominio di Milano, via Meda (denumit în continuare „condominio Meda"), pe de o parte, și Eurothermo SpA, pe de altă parte, în legătură cu plata unor dobânzi de întârziere solicitate primului în temeiul executării unui contract de furnizare de energie termică.

Cadrul juridic

Directiva 93/13

3 Potrivit celui de al doisprezecelea considerent al Directivei 93/13:

„[…] în stadiul lor actual, legislațiile interne permit doar preconizarea unei armonizări parțiale; […] statele membre ar trebui să aibă posibilitatea, respectând în același timp dispozițiile tratatului, de a le asigura consumatorilor un nivel mai ridicat de protecție prin dispoziții de drept intern mai stricte decât cele din prezenta directivă."

4 Potrivit articolului 1 alineatul (1) din directiva menționată, scopul acesteia este de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un profesionist și un consumator.

5 Articolul 2 din Directiva 93/13 prevede:

„În sensul prezentei directive:

[…]

(b) «consumator» înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale;

[…]"

6 Potrivit articolului 3 alineatul (1) din această directivă, o clauză dintr-un contract de consum care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

7 În conformitate cu articolul 8 din directiva menționată, statele membre pot adopta sau menține, în domeniul reglementat de aceasta din urmă, dispoziții mai stricte, compatibile cu Tratatul FUE, pentru a asigura consumatorului un nivel de protecție mai ridicat.

Directiva 2011/83/UE

8 Potrivit considerentului (13) al Directivei 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13 și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO 2011, L 304, p. 64):

„Statele membre ar trebui să fie în continuare competente, în conformitate cu dreptul Uniunii, să aplice dispozițiile prezentei directive în domenii care nu intră în sfera sa de aplicare. Prin urmare, un stat membru ar putea să mențină sau să introducă dispoziții de drept intern care să corespundă celor din prezenta directivă, sau unei părți din acestea, privind contractele care nu intră sub incidența prezentei directive. De exemplu, statele membre pot hotărî să extindă aplicarea normelor prezentei directive la persoane juridice sau fizice care nu sunt consumatori în sensul prezentei directive, cum ar fi organizațiile neguvernamentale, întreprinderile nou-create sau întreprinderile mici și mijlocii. […]”

Dreptul italian

Codul civil

9 Articolul 1117 din Codice civile (Codul civil) prevede:

„Constituie proprietatea comună a proprietarilor fiecărei unități imobiliare a clădirii, chiar dacă au dreptul de a beneficia periodic de acestea și în măsura în care titlul nu indică contrariul:

1) toate părțile imobilului necesare utilizării comune, precum terenul pe care este construit imobilul, fundațiile, pereții portanți, stâlpii și grinzile portante, acoperișurile și acoperișurile plate, scările, ușile de intrare, holurile de intrare, vestibulele, verandele, curțile și fațadele;

2) zonele destinate parcării, precum și spațiile pentru serviciile comune, cum ar fi încăperea destinată portarului, spălătoria, uscătoria și mansarda destinată, pentru caracteristicile structurale și funcționale, utilizării comune;

3) lucrările, instalațiile și bunurile prelucrate de orice tip care sunt destinate utilizării comune, cum ar fi ascensoarele, puțurile, cisternele, instalațiile de aprovizionare cu apă și de evacuare a apelor uzate, sistemele centralizate de distribuție și de transmitere de gaze și de energie electrică, de încălzire și de climatizare, de recepție a serviciilor de radiodifuziune și de televiziune, precum și echipamentele care permit accesul la orice alt tip de fluxuri de informații, inclusiv prin satelit sau prin cablu, și conexiunile corespunzătoare până la punctul de branșament în spațiile deținute cu titlu individual de diferiți coproprietari sau, în cazul unor echipamente unice, până la punctul de utilizare, fără a aduce atingere dispozițiilor prevăzute de reglementările sectoriale în materie de rețele publice.”

10 Potrivit articolului 1117 bis din Codul civil, intitulat „Domeniul de aplicare”:

„Dispozițiile prezentului capitol se aplică *mutatis mutandis* în toate cazurile în care mai multe unități imobiliare sau mai multe imobile […] au părți comune în sensul articolului 1117.”

11 Articolul 1129 din Codul civil, intitulat „Numirea, revocarea și obligațiile administratorului”, prevede la primul paragraf:

„În cazul în care numărul de coproprietari este mai mare de opt și dacă adunarea generală nu adoptă o decizie, administratorul este numit de autoritatea judiciară sesizată cu o acțiune formulată de unul sau de mai mulți coproprietari sau de administratorul demisionar.”

12 Articolul 1131 din Codul civil, intitulat „Reprezentarea”, prevede:

„În limitele [atribuțiilor sale], administratorul reprezintă participanții și poate acționa în justiție, fie împotriva coproprietarilor, fie împotriva terților.”

Codul consumului

13 Decreto legislativo n. 206 – Codice del consumo, a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, n° 229 (Decretul legislativ nr. 206 privind Codul consumului în temeiul articolului 7 din Legea nr. 229 din 29 iulie 2003) din 6 septembrie 2005 (supliment ordinar nr. 162 la GURI nr. 235 din 8 octombrie 2005) a transpus dispozițiile Directivei 93/13 în ordinea juridică italiană. Articolul 3 alineatul (1) din Codul consumului, astfel cum a fost modificat prin Decretul legislativ nr. 221 din 23 octombrie 2007 (GURI nr. 278 din 29 noiembrie 2007), definește „consumatorul” ca fiind „persoana fizică ce acționează în scopuri care se află în afara eventualei sale activități economice, comerciale, artizanale sau profesionale”.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

14 La 2 aprilie 2010, condominio Meda, situat în Milano (Italia), reprezentat de administratorul său, a încheiat cu Eurothermo un contract de furnizare de energie termică, a cărui clauză cuprinsă la articolul 6.3 prevede că, în cazul întârzierii plăților, debitorul trebuie să plătească „dobânzi de întârziere la rata de 9,25 % începând de la scadența termenului de plată a soldului”.

15 La 18 aprilie 2016, pe baza unui proces-verbal de mediere din 14 noiembrie 2014, Eurothermo a notificat condominio Meda o somație de plată a sumei de 21 025,43 euro, corespunzătoare dobânzilor de întârziere la plata unei datorii care decurgea din acest contract și calculate asupra capitalului scadent la 17 februarie 2016.

16 Condominio Meda a formulat opoziție la somația de plată în fața instanței de trimitere, arătând că era un consumator, în sensul Directivei 93/13, și că clauza prevăzută la articolul 6.3 din contractul menționat avea caracter abuziv.

17 Instanța de trimitere consideră că această clauză este efectiv abuzivă și că, în conformitate cu jurisprudența Curții, ar putea să o anuleze *ex officio*. Totuși, instanța respectivă ridică problema posibilității de a considera o coproprietate imobiliară precum *condominio* în dreptul italian ca făcând parte din categoria consumatorilor, în sensul Directivei 93/13.

18 În această privință, instanța menționată amintește jurisprudența Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație, Italia) potrivit căreia, pe de o parte, acestui tip de coproprietăți, deși nu sunt persoane juridice, li se recunoaște calitatea de „subiect de drept autonom”. Pe de altă parte, potrivit aceleiași jurisprudențe, normele de protecție a consumatorilor se aplică contractelor încheiate între un profesionist și un administrator al unei coproprietăți, definit drept o „entitate de administrare lipsită de personalitate juridică distinctă de cea a participanților săi”, ținând seama de faptul că acesta acționează în numele diferiților coproprietari, care trebuie considerați ca fiind consumatori.

19 În plus, instanța de trimitere amintește jurisprudența Curții, în special Hotărârea din 22 noiembrie 2001, Cape și Idealservice MN RE (C-541/99 și C-542/99, EU:C:2001:625), în conformitate cu care noțiunea de „consumator” trebuie să fie fondată pe natura de persoană fizică a subiectului de drept în cauză. Totuși, potrivit acestei instanțe, excluderea aplicabilității Directivei 93/13 pentru simplul motiv că persoana vizată nu este nici o persoană fizică și nici o persoană juridică ar risca să priveze de protecție anumite subiecte de drept, în cazul în care există o situație de inferioritate în raport cu profesionistul de natură să justifice aplicarea regimului privind protecția consumatorilor.

20 În aceste condiții, Tribunale di Milano (Tribunalul din Milano, Italia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Noțiunea de consumator, astfel cum este definită de Directiva [93/13], se opune calificării drept consumator a unei entități (precum condominiul din ordinea juridică italiană) care nu intră în sfera noțiunilor de «persoană fizică» și de «persoană juridică», în cazul în care o astfel de entitate încheie un contract în scopuri care nu au legătură cu activitatea profesională și se găsește într-o situație de inferioritate față de un profesionist în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și puterea de informare?”

Cu privire la întrebarea preliminară

21 Prin intermediul întrebării preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (1) și articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că se opun unei jurisprudențe naționale care interpretează legislația privind transpunerea în dreptul intern a acestei directive astfel încât normele referitoare la protecția consumatorilor pe care le conține să se aplice și unui contract încheiat de un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian cu un profesionist.

22 Pentru a răspunde la întrebarea preliminară adresată, trebuie să se analizeze mai întâi domeniul de aplicare al directivei menționate pentru a stabili dacă un subiect de drept care nu este o persoană fizică poate, în stadiul actual de dezvoltare a dreptului Uniunii, să intre în sfera noțiunii de „consumator”, în sensul aceleiași directive.

23 În conformitate cu articolul 1 alineatul (1), Directiva 93/13 are ca obiect apropierea actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un profesionist și un consumator.

24 Potrivit textului articolului 2 litera (b) din această directivă, noțiunea de „consumator” trebuie înțeleasă ca desemnând „orice persoană fizică care, în cadrul contractelor reglementate de directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale”. Din această dispoziție rezultă că trebuie îndeplinite două condiții cumulative pentru ca o persoană să intre sub incidența noțiunii menționate, și anume să fie vorba despre o persoană fizică, iar aceasta să își desfășoare activitatea în scopuri care nu sunt profesionale.

25 În ceea ce privește prima dintre aceste condiții, Curtea a constatat deja că o persoană, alta decât o persoană fizică, ce încheie un contract cu un profesionist, nu poate fi considerată consumator în sensul articolului 2 litera (b) din Directiva 93/13 (Hotărârea din 22 noiembrie 2001, Cape și Idealservice MN RE, C-541/99 și C-542/99, EU:C:2001:625, punctul 16).

26 În speță, instanța de trimitere arată că o coproprietate imobiliară este, în ordinea juridică italiană, un subiect de drept care nu este nici o „persoană fizică”, nici o „persoană juridică”.

27 În această privință, trebuie arătat că, în stadiul actual de dezvoltare a dreptului Uniunii, noțiunea de „proprietate” nu este armonizată la nivelul Uniunii Europene și că pot continua să existe diferențe între statele membre. Astfel, este necesar să se constate că, potrivit articolului 345 TFUE, tratatele nu aduc atingere regimului proprietății în statele membre. În plus, într-o interpretare sistematică mai largă, trebuie arătat că articolul 1 alineatul (2) litera (k) din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (JO 2012, L 201, p. 107) exclude din domeniul său de aplicare drepturile reale.

28 În consecință și atât timp cât legiuitorul Uniunii nu a intervenit în această privință, statele membre rămân libere să reglementeze regimul juridic al coproprietății în ordinile lor naționale respective, calificând-o sau nu drept „persoană juridică”.

29 Prin urmare, o coproprietate precum reclamanta în discuție în litigiul principal nu îndeplinește prima dintre condițiile prevăzute la articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13 și, prin urmare, nu intră în sfera noțiunii de „consumator”, în sensul acestei dispoziții, astfel încât contractul încheiat între o asemenea coproprietate și un profesionist este exclus din domeniul de aplicare al directivei menționate.

30 Această concluzie nu este contrazisă de Hotărârea din 5 decembrie 2019, EVN Bulgaria Toplofikatsia și Toplofikatsia Sofia (C-708/17 și C-725/17, EU:C:2019:1049, punctul 59). Astfel, deși Curtea a statuat că contractele de furnizare a energiei termice care alimentează un imobil deținut în coproprietate, în discuție în cauza în care s-a pronunțat acea hotărâre, intrau în categoria contractelor încheiate între un consumator și un profesionist, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2011/83, trebuie arătat că acele contracte fuseseră încheiate de coproprietarii înșiși, iar nu, precum în litigiul principal, de coproprietate, reprezentată de administrator.

31 În aceste condiții, rămâne să se stabilească dacă o jurisprudență națională precum cea a Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație), care interpretează legislația privind transpunerea în dreptul intern a Directivei 93/13, astfel încât normele de protecție a consumatorilor pe care le conține să se aplice și unui contract încheiat de un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian cu un profesionist, contravine spiritului sistemului de protecție a consumatorilor în cadrul Uniunii.

32 În această privință, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 169 alineatul (4) TFUE, statele membre pot menține sau introduce măsuri de protecție a consumatorilor mai stricte, cu condiția să fie compatibile cu tratatele.

33 Potrivit celui de al doisprezecelea considerent al Directivei 93/13, aceasta efectuează doar o armonizare parțială și minimă a legislațiilor naționale privind clauzele abuzive, lăsând statelor membre posibilitatea, cu respectarea tratatului, de a asigura consumatorului un nivel de protecție mai ridicat prin dispoziții naționale mai stricte decât cele din această directivă. În plus, potrivit articolului 8 din directiva respectivă, statele membre pot adopta sau menține, în domeniul pe care aceasta îl reglementează, dispoziții mai stricte, compatibile cu tratatul, pentru a asigura consumatorului un nivel mai ridicat de protecție.

34 Pe de altă parte, potrivit considerentului (13) al Directivei 2011/83, aplicarea dispozițiilor acestei directive în domenii care nu intră în domeniul de aplicare al acesteia rămâne în competența statelor membre, în conformitate cu dreptul Uniunii. Statele membre pot decide, printre altele, să extindă aplicarea normelor directivei respective la persoanele juridice sau fizice care nu sunt consumatori în sensul acesteia din urmă.

35 În speță, din cererea de decizie preliminară reiese că Corte suprema di cassazione (Curtea de Casație) a dezvoltat o linie jurisprudențială care urmărește să protejeze și mai mult consumatorul prin extinderea domeniului de aplicare al protecției prevăzut de Directiva 93/13 la un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian, care nu este o persoană fizică, în conformitate cu dreptul național.

36 Or, o asemenea linie jurisprudențială se înscrie în obiectivul de protecție a consumatorilor urmărit de această directivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 august 2018, Banco Santander și Escobedo Cortés, C-96/16 și C-94/17, EU:C:2018:643, punctul 69).

37 Rezultă că, deși un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian nu intră în sfera noțiunii de „consumator", în sensul articolului 2 litera (b) din Directiva 93/13, statele membre pot aplica dispoziții ale acestei directive în domenii care nu intră în sfera sa de aplicare (a se vedea prin analogie Hotărârea din 12 iulie 2012, SC Volksbank România, C-602/10, EU:C:2012:443, punctul 40), în măsura în care o astfel de interpretare din partea instanțelor naționale asigură un nivel de protecție mai ridicat consumatorilor și nu aduce atingere dispozițiilor tratatelor.

38 Având în vedere ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 1 alineatul (1) și articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei jurisprudențe naționale care interpretează legislația privind transpunerea în dreptul intern a acestei directive astfel încât normele de protecție a consumatorilor pe care le conține să se aplice și unui contract încheiat de un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian cu un profesionist, chiar dacă un astfel de subiect de drept nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate.

Cu privire la cheltuielile de judecată

39 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 1 alineatul (1) și articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei jurisprudențe naționale care interpretează legislația privind transpunerea în dreptul intern a acestei directive astfel încât normele de protecție a consumatorilor pe care le conține să se aplice și unui contract încheiat de un subiect de drept precum *condominio* în dreptul italian cu un profesionist, chiar dacă un astfel de subiect de drept nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate.

Semnături